

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.01.066>

УДК 336.741.2; 336.744; 339.7; 339.747

JEL: E52, F30

В.В. ОГНЕВИЙ,

Черкаси, Україна

e-mail: ognev7@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-0895-4156>

ГЛОБАЛЬНА ГРОШОВА СИСТЕМА В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ: НАДНАЦІОНАЛЬНА ВАЛЮТА GES

Сформульовано ідею реформування глобальної валютної системи на матеріально-вартісному підґрунті світової економіки, а саме: на базі середньозваженої на світовому ринку вартості зернового еталону IGC (International Grains Council) пропонується створити наднаціональну грошову одиницю GES (Grain Equivalent Standard — Стандарт зернового еквівалента) в якості міжнародного платіжного і резервного засобу.

Ключові слова: *світова фінансова архітектура; глобальна грошова система; наднаціональна валюта GES.*

Сучасна світова економіка охоплена комплексом фінансово-економічних негараздів на ґрунті розладу глобальної грошової системи, короткий перелік яких зводиться до таких найгостріших проблем:

1) величезні дефіцити державних бюджетів, що перевищують критичні 3 % ВВП багатьох країн, понад 5 % ВВП у США;

2) загальна заборгованість у світі втричі перевищує світовий ВВП: державний борг ряду країн, включаючи США, перевершив їх ВВП;

Ц и т у в а н н я: Огневий В.В. Глобальна грошова система в контексті реформування: наднаціональна валюта GES. *Економіка України*. 2024. № 1. С. 66—91. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.01.066>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

3) нестримна емісія грошової маси, насамперед доларової, яка в рази перевищує нормальні темпи економічного зростання;

4) астрономічних розмірів фіктивний капітал: обсяг деривативів обчислюється сотнями трильйонів доларів у світовій економіці.

Такими є результати домінуючого в макроекономіці напряму фінансової політики, суть якої зводиться до масивного вливання грошей у економіку задля стимуляції економічного зростання і протидії кризовим явищам циклічного розвитку. На практиці це призводить до відірваності грошової маси від матеріального підґрунтя реальних активів і загального розладу фінансової системи. Нерозуміння вартісних підвалин грошового обігу — головна вада сучасної економічної науки. «Кількісна теорія — це, перш за все, теорія попиту на гроші», — стверджує М. Фрідман і дає таке визначення грошам: «П'ять основних форм багатства: 1. Гроші (M), які тлумачаться як вимоги, або як товарні одиниці з фіксованим номінальним значенням; 2. Облігації (B)...; 3. Акції (E)...; 4. Фізичні блага (C); 5. Людський капітал (H)... Аналіз попиту на гроші формально може бути отожднений з аналізом попиту на споживчі послуги» [1]. Отже, не вартісна сутність грошей, а попит на них має бути орієнтиром монетарної політики. Звідси стрімка кредитно-грошова емісія і політика «кількісного пом'якшення» (quantitative easing — QE).

Водночас нестримне нарощування матеріально незабезпеченої грошової маси в економіці породило так звану «фінансову економіку»: примноження капіталу не у сфері товарного виробництва, а за рахунок операцій на фондових ринках. Як наслідок, неймовірно зростання фіктивного капіталу, що знекровлює реальний сектор економіки, — логічний результат фінансової політики сучасного макроекономічного мейнстріму. Фундаментальна причина її недоліків полягає в тому, що грошова система позбавлена вартісної основи — опори на матеріально-вартісний фундамент реальної економіки. У результаті світові фінанси опинилися в глибокій кризі, що намітилася після ліквідації золото-доларового стандарту Бреттон-Вудської системи, суттєво проявила себе в 1998 р. і остаточно занурилась у неї з 2008 р.

Отже, **мета статті** — виходячи з нестійкості системи міжнародних фінансів, закласти концептуальні засади кардинального реформування глобальної валютної архітектури — створення якісно нової міжнародної грошової одиниці як резервного і платіжного засобу задля стримування емісійно-руйнівних процесів у світовій економіці, стабілізації системи міжнародних розрахунків, нормалізації еквівалентного товарообміну в торгівлі й подолання патологічних явищ «фінансової економіки».

Завдання створення наднаціональної грошової одиниці неминуче порушує питання правильного визначення категорії «гроші», бо в економічній теорії, особливо на англomовному Заході, домінує думка, що гроші є засіб — товар, благо, предмет, об'єкт, актив — для ринкового обміну і платежів. Чи є таке визначення грошей задовільним? Сумнівно. Отже, уточнімо, що таке гроші.

Гроші — це, насамперед, представник, носій, виразник. Чого саме? Не просто благ (предметів, об'єктів, активів), а їх вартості, адже при товарному обміні порівнюються саме вартісні пропорції товарів, а не їх об'єм або вага (кілограм золота на кілограм картоплі, наприклад). Навіть у часи золотого стандарту золото, яке використовувалося в якості товарних грошей, було нічим іншим, як носієм вартості, й у таких самих вартісних пропорціях воно обмінювалося на всі інші товари. Товарні гроші у вигляді золота чи срібла є безпосереднім носієм вартості. Паперові гроші є представником вартості того самого золота чи срібла. Інша справа, чи відповідає вартісний номінал паперових грошей реальній вартості згаданих мінералів.

А що таке вартість? У авторській версії, **вартість** є оцінений ринком обсяг матеріалізованих у товарній продукції абстрактних суспільно-необхідних трудовитрат, або, простіше: **вартість** — це ринкова оцінка обсягу уречевлених у товарі трудовитрат. Вартість може бути правильною, достовірною, що відповідає уречевленим у товарі трудовитратам, показником чого є середня норма прибутку від реалізації товару, або неправильною, недостовірною (вартість недооцінена або переоцінена — псевдовартість) — у разі відхилення від середньої норми прибутку в той чи інший бік при реалізації товару. В останньому випадку псевдовартість відразу ж виправляє закон вартості оперативним перенаправленням інвестиційних потоків (відтак — трудових ресурсів) у сфері виробництва до середньої норми прибутку, поновлюючи в такий спосіб достовірну вартість, оптимальне ціноутворення.

У теорії: вартість = трудовитрати → до середньої норми прибутку.

На практиці: вартість (у ціні) = собівартість + середній прибуток.

Середня норма прибутку (середній прибуток) є водночас індикатором, коректором і фіксатором оптимальної вартості, що означає еквівалентний товарообмін — рівновелика вартісна віддача від рівновеликих трудовитрат. Вартість у грошовому виразі (грошовий «оболонці») є ціна. У масштабах економіки сума цін створених працею матеріальних благ дорівнює їх сумарній вартості, за умови вартісно-грошового паритету в економіці¹.

Монетарна практика неодноразово підтверджувала неблаганну тенденцію до збалансованості грошової маси з масою вартості: будь-яке вкидання грошової маси в економіку неодмінно вирівнює номінальну вартість (у ціні) грошових одиниць до єдиної номінально-вартісної суми цін усієї грошової маси. Для переконливості гіпотетично уявімо експеримент. Спробуємо вкинути в економіку N -кількість грошових купюр без проставлених номіналів. Через деякий час ці паперові купюри самі собою набудуть певної ціни: на них, умовно кажучи, почне проявлятися номінал. Продовжимо експеримент, вкинувши ще стільки ж грошових

¹ Огневий В. Політична економія. Трудова теорія вартості: Закон вартості на мовах теорії і практики. WES. 2020. 26 квіт. URL: <http://wes.cc.ua/trudova-teoriya-vartosti.html>

знаків, у два рази збільшивши... Згодом ми побачимо знецінення грошової купюри рівно у два рази. Але при цьому сумарна ціна всієї грошової маси залишиться тією самою (за купівельною спроможністю). Як би надалі ми не експериментували, збільшуючи грошову масу або ж вилучаючи її з обігу, ми неодмінно отримуватимемо адекватну девальвацію або ревальвацію грошової одиниці (по відношенню не до іноземних валют чи золота, а до вартості). Сумарна ціна грошової маси при цьому залишатиметься непорушно стабільною. Що ж це за величина в грошовому виразі? Це еквівалент сукупної, яка є в реальності, вартісної маси в економіці. І цю вартісну масу реального багатства ніякими грошовими маніпуляціями не змінити і економіку не обдурити. Не грошова маса «робить» вартість, а навпаки, вартість під себе вибудовує грошову систему, визначаючи «цінність» грошової купюри, формуючи масштаб цін. І не гроші характеризують економіку, а вартість.

Скільки грошових знаків потрібно тій чи іншій економіці? Немає принципового значення (марність «формули Фішера» в цьому сенсі). Будь-яка кількість купюр задовольнить економіку в бік чисельного як збільшення, так і зменшення (теоретично грошова одиниця не має меж поділу: долар / цент / міліцент / мікроцент / наноцент...). Сумарна в економіці маса вартості сама визначить їх справжню ціну, вартісно відформатує грошову одиницю. Не цифра номіналу на грошовій купюрі має значення, а її вартісна вага. Тоді... Чи можна, одного разу вкинувши в обіг N -кількість грошових знаків, заспокоїтися на цьому? Можна. Тільки слід мати на увазі, що ми живемо не в економічно застійному середньовіччі. У наш час прогресуючих темпів економічного зростання з приростом вартісної маси в економіці пропорційно підвищуватиметься ціна купюри при незмінній їх кількості: ВВП, припустімо, зріс на 10 % — відповідно, грошова одиниця на 10 % стане «важчою», тобто ревальвує. Будь це одноразовий акт, економіка могла б пристосуватися до нової вартісно-грошової рівноваги. Однак, коли рік у рік відбувається постійний дрейф зростаючої маси вартості по відношенню до грошової маси, то, з точки зору ведення бізнесу (здійснення торговельних, кредитних, інвестиційних та інших комерційних операцій), це постійні перерахунки, плутанина в розрахунках, урешті-решт, збій у роботі. Тому для стабільності фінансової системи приріст грошової маси в обороті повинен синхронізуватися з темпами економічного зростання, аби номінал грошової одиниці завжди відповідав реальній вартості певної фіксованої (еталонної) частки матеріального багатства. У динаміці зростання грошова маса має бути постійно врівноважена масою вартості².

Отже, розглянувши вартісне підґрунтя грошей, дамо визначення:

гроші є номінальним виразником вартості матеріальних благ на грошових носіях: металевих, паперових, електронних, банківських рахунках;

² Огневий В. Політична економія. Грошова система: Умови вартісно-грошового паритету. WES. 2020. 26 квіт. URL: <http://wes.cc.ua/hroshova-systema.html>

грошова одиниця є номінальним виразником вартості еталонної елементарної частки матеріального блага на тих самих носіях.

Звідси робимо висновок: для створення грошової одиниці потрібно з усієї сукупності матеріальних благ виокремити найбільш суттєву елементарну частинку цих благ, котра якнайліпше стала б матеріальним підґрунтям вартості цієї самої грошової одиниці. Ідея не нова. На «комбінований товар» (composite commodity) як «об'єктивний стандарт вартості» (objective standard of value) ще в 1923 р. вказував Дж.М. Кейнс у своєму «Трактаті про грошову реформу» [2]. Тож подібний «комбінований товар» в якості елементарної частки матеріального блага доцільно взяти на роль базового еталону вартості сучасної грошової одиниці. Умовно кажучи, таку собі «унцію золота».

До речі, про золото. В якості грошей воно абсолютно непридатне для сучасної економіки, що динамічно розвивається, з двох причин: а) видобуток золота значно відстає від темпів економічного зростання, що за умов фіксованої вартості цього дорогоцінного металу неминує веде до кризи ліквідності й гальмування економічного розвитку; б) дуже велика суб'єктивно-емоційна складова формування ринкової ціни даного металу, що значно спотворює його реальну вартість (досить звернути увагу на графіки його біржових котировань з 1972 р.).

ЗЕРНОВИЙ ЕТАЛОН ВАРТОСТІ ТА ЙОГО ПЕРЕВАГИ

Яким вимогам має відповідати матеріальний еталон вартості наднаціональної грошової одиниці? Насамперед, речовий еталон повинен бути нероздільним з усім матеріальним багатством, бути його невід'ємною складовою. Ідеться про простий продукт незмінної якості, який існував у минулому й існуватиме в майбутньому. Продукт першої необхідності, найбільш поширений на всіх широтах земної кулі. Він має користуватися стабільним попитом на душу населення незалежно від соціального статусу споживачів, а також від циклічних коливань у економіці, політичних чи соціальних катаклізмів, тобто повинен мати сталу корисність для людини — як стабілізатор споживчого попиту на нього. Водночас він не має бути привабливим об'єктом фінансових чи якихось інших афер, не піддаватися кон'юнктурним впливам біржової паніки (подібно золоту). Це стосується і його невіддатливості ситуативним впливам моди і емоціям. Виробництво цього продукту має задовольняти зростаючий попит на нього з огляду на приріст населення у світі. Тож попит завжди буде врівноважений з пропозицією в динаміці економічного розвитку як запорука правильного, неспотвореного ціноутворення на цей продукт, формування його достовірної вартості.

Отже, вартість якого продукту може бути взята за основу міжнародної валюти? Перше, що спадає на думку, це продовольчий кошик FAO,

вартість якого є базою для обчислення індексу світових цін на продовольство: «Складається із середнього індексу цін за п'ятьма товарними групами (м'ясо, молочні продукти, крупи, олія і цукор). Усього до загального індексу включено 73 котирування цін, які відображають міжнародні ціни на продовольчі товари»³. Занадто складно — 73 котирування по п'ятьох продовольчих групах. Набагато простіше взяти зерновий продукт того самого продовольчого кошика FAO, куди, зокрема, входить кормове зерно для вигодовування худоби і птиці задля отримання м'ясо-молочної продукції. Зерновий продукт кошика FAO представлений комбінованим зерном Міжнародної ради по зерну (International Grains Council — IGC), на основі вартості якого обчислюється індекс світових цін на зернові. «Зведений індекс цін на зернові складено на основі таких показників: індекс цін на пшеницю (середнє значення 10 котирувань пшениці); індекс цін на кукурудзу (середнє значення чотирьох котирувань кукурудзи); індекс цін на ячмінь (середнє значення п'яти котирувань ячменю); одна експортна ціна сорго і зведений індекс цін FAO на рис»⁴. Статистика IGC ведеться з 1949 р., FAO використовує з 1961-го.

Які плюси зернопродуктового (хлібного) еталону вартості грошової одиниці? По-перше, чисто трудове походження зернового продукту: праця і лише праця... на сучасному етапі величезної маси працівників аграрно-профільованої галузі, на вістрі якої землероб. По-друге, стабільність споживання хлібопродуктів людиною незалежно від соціального статусу: в нормі споживання хліба всі рівні — й багаті, й бідні. При цьому повна відсутність емоційної складової попиту на хліб, лише фізіологічна потреба в ньому, тобто невразливість попиту емоційними штормами⁵. Далі, по-третє, синхронність попиту і пропозиції протягом багатьох десятиліть: виробництво зернових нарощується в такт з приростом населення. «Світове виробництво зерна експоненційно зростає разом із населенням»⁶ — незалежно від циклічних коливань глобальної економіки, економічних криз, зокрема. Закон вартості (там, де він діє), оперативно реагуючи на попит, підлаштовує під нього обсяг виробництва своєчасним переливом капіталу в галузь до середньої норми прибутку. Так, погодно-кліматичні умови... Проте врожайність зернових у світі, незважаючи на примхи природи, виявляє стійке зростання [3, Fig. 1]. Плюс постійні, рік у рік, світові

³ World Food Situation: FAO Food Price Index. *Monthly Bulletin of Statistics*. 2023. Jun 16. URL: <https://unstats.un.org/unsd/mbs/app/mbsnotes.aspx?tid=55> (дата звернення: 06.07.2023).

⁴ World Food Situation. Table: FAO Food Price Index. *Food and Agriculture Organization*. 2023. Jun 02. URL: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/> (дата звернення: 20.07.2023).

⁵ Огневий В. Політична економія. Грошова система: Грошова одиниця GES. *WES*. 2020. 26 квіт. URL: <http://wes.cc.ua/hroshova-odynysya.html>

⁶ Speight A. Are geo-politics constraining food? Grain market daily. *AHDB*. 2021. Oct 08. URL: <https://ahdb.org.uk/news/are-geo-politics-constraining-food-grain-market-daily> (дата звернення: 22.04.2023).

резерви зерна в межах 20—40 % від валового виробництва⁷. Глобальний попит на зернову продукцію в цілому врівноважено з її пропозицією останні 60 років⁸, а це запорука стабільної достовірності («чистоти») вартості продукту: нічого, крім «собівартість + середній прибуток». Єдине, що спотворює ціновий тренд зерна на світових ринках, — позаринкове формування цін на сиру нафту⁹, а також невгамовні інфляційні «танці» національних валют, про що, до речі, свідчать розкид реальних і номінальних цін на ту саму нафту в доларах і «ножиці» індексів номінальних цін на продовольство з його реальними цінами останні півстоліття¹⁰. І це за вражаючої синхронності приросту населення, виробництва зерна і видобутку нафти¹¹. «Ціни на нафту і продовольство дуже корельовані (93,4 %), і між ними практично немає затримки в часі»¹². Тому слід з певним скепсисом сприймати цінову статистику зернових культур, як і всієї агропродукції, пам'ятаючи про надзвичайну волатильність ціноутворення і аномальне підвищення цін у ХХІ ст.

Далі на доказовій базі докладніше розглянемо зернову продукцію як товар з позиції попиту і пропозиції та ціноутворення. Розпочнемо з майже синхронного нарощування світового виробництва зернових до чисельного приросту населення світу. Факт очевидний, згідно з даними Міністерства сільського господарства США і Світового банку за період 1950—2015 рр.¹³ Це першочергова умова стійкої рівноваги попиту і пропозиції на даний продукт — запорука формування оптимальної ціни на нього.

Попит і пропозиція визначаються потребою в продукті й можливостями його виробництва. «Згідно з нормативами Всесвітньої органі-

⁷ USDA forecast big stocks on the horizon: Grain Market Daily. *AHDB*. 2020. May 13. URL: <https://ahdb.org.uk/news/usda-forecast-big-stocks-on-the-horizon-grain-market-daily> (дата звернення: 16.10.2023).

⁸ World grain and oilseed supply and demand v ending stocks 1960 to 2012. Source USDA. *MoffittsFarm*. 2019. Nov 11. <https://www.moffittsfarm.com.au/2013/08/21/world-food-production-and-outlook/world-grain-and-oilseed-supply-and-demand-v-ending-stocks-1960-to-2012-source-usda-via-anz-813/> (дата звернення: 16.11.2023).

⁹ Historical Crude Oil prices, 1861 to Present. *ChartsBin*. 2015. URL: <http://chartsbin.com/view/oau> (дата звернення: 21.05.2018).

¹⁰ World Food Situation. Figure: FAO Food Price Index in nominal and real terms. *FAO*. 2023. Jun 02. URL: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/> (дата звернення: 18.07.2023).

¹¹ Chefurka P. How Tight is the Link Between Oil, Food and Population? Figure: Grain, Oil and Population 1985 to 2007. *Permaculture Research Institute*. 2013. Feb 02. URL: <https://www.permaculturenews.org/2013/02/02/how-tight-is-the-link-between-oil-food-and-population/> (дата звернення: 22.03.2018).

¹² World Food and Oil Price Correlation. *DeepResource*. 2012. Apr 26. URL: <https://deepsresource.wordpress.com/2012/04/26/world-food-and-oil-price-correlation/> (дата звернення: 29.04.2023).

¹³ Drum K. Did Population Growth Drive Conflict Growth After World War II? Figure USDA, World Bank: World Production of Cereal Grains 1950-2015. *Mother Jones*. 2017. Apr 18. URL: <https://www.Motherjones.Com/Kevin-Drum/2017/04/Did-Population-Growth-Drive-Conflict-Growth-After-World-War-Ii/> (дата звернення: 26.04.2023).

зації охорони здоров'я ООН, добова норма споживання хлібних виробів становить 330 г на особу — 120 кг на рік» [4]. Водночас «темпи зростання населення та світового врожаю зернових зблизилися: останні три десятиліття ХХ століття річний збір зерна коливався в діапазоні від 300 до 342 кг на людину» [5]. Зважаючи на розбіжність статистичних даних (120 і 300—342 кг на людину на рік), слід мати на увазі різницю між зерновими культурами і хлібопродуктами: перші включають кукурудзу та інші кормові, другі — ні: «У світовому врожаї переважають три злаки: пшениця і рис, які в основному вживаються в їжу, і кукурудза, яка в основному використовується як корм для худоби» [6]. Крен споживання в бік м'ясо-молочної продукції зумовлює випереджальний тренд виробництва фуражного зерна¹⁴. З урахуванням тваринництва, виробництво зернових культур досить точно збалансовано з їх споживанням, включаючи період 2008—2018 рр.¹⁵ з його світовою фінансовою кризою 2008-го і різким стрибком цін на нафту в цей час.

За даними Міністерства сільського господарства США, «зростання світового сільськогосподарського виробництва залишалося на диво стабільним протягом останнього 50-річчя: 2,7 % на рік у 1960-х роках і 2,1—2,5 % середньорічного зростання в кожне наступне десятиліття. Зростання врожайності в сільському господарстві відображало тенденції збільшення обсягів виробництва, залишаючись досить стабільним на рівні близько 2,1 % на рік протягом останніх 50 років»¹⁶. Щодо приросту валового виробництва зернових по відношенню до приросту населення світу, то «з 1961 по 2014 р. світове виробництво зерна збільшилося на 280 %, тоді як загальна чисельність населення за цей період — на 136 %» [7]. Стосовно агропродукції у цілому: «з 1980 по 2004 р. ВВП сільського господарства в усьому світі зростав у середньому на 2 % на рік, тоді як населення світу — на 1,6 %»¹⁷.

Випереджальний темп виробництва сільгосппродуктів порівняно з приростом населення був зумовлений якісним поліпшенням продоволь-

¹⁴ Производство зерновых в мире увеличится до 2,6 млрд т — FAO. Рис.: Структура виробництва зернових культур у світі. *Tripoli.Land*. 2016. 10 жов. URL: <https://tripoli.land/news/proizvodstvo-zernovyh-v-mire-uvlichitsya-do-2-6-mlrd-t-fao> (дата звернення: 20.04.2023).

¹⁵ World livestock an asset not a threat to human food availability. Figure 5: Trends in world grain production, utilisation and stocks. Source: IGC 2017. *MoffittsFarm*. 2018. Jan 19. URL: <https://www.moffittsfarm.com.au/2018/01/19/world-livestock-an-asset-not-a-threat-to-human-food-availability/> (дата звернення: 22.04.2023).

¹⁶ Fuglie K., Sun Ling Wang. New Evidence Points to Robust But Uneven Productivity Growth in Global Agriculture. *ErsUSDA*. 2012. Sep 20. URL: <https://www.ers.usda.gov/amber-waves/2012/september/global-agriculture/> (дата звернення: 25.04.2023).

¹⁷ British Parliament Committee on Environment, Food and Agriculture. Securing food supplies up to 2050: the challenges faced by the UK. *Parliament*. 2009. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmselect/cmenvfru/213/21304.htm> (дата звернення: 15.05.2018).

чого споживання жителів відсталих у розвитку регіонів світу. «У країнах, що розвиваються, попит на зернові зростає швидше, ніж виробництво. Імпорт зернових у ці країни зріс з 39 млн т на рік у 1970-х роках до 103 млн т у 1997—1999 рр., тобто з 4 % їх річного споживання зерна до 9 %»¹⁸. Водночас загальне споживання зернових у світі було синхронізоване з обсягом їх виробництва як за валом, так і на душу населення¹⁹. Отже, пропозиція зернового продукту в цілому задовольняла зростаючий на нього попит. Навіть у досить фінансово і енергетично нестабільний період 2006—2017 рр., згідно з даними FAO, «виробництво зернових було стійким і зростало пропорційно до попиту на фізичний продукт» [8]. Очевидно, цьому сприяли: а) лінійний приріст як урожайності, так і валового виробництва зернових культур у світі²⁰; б) стабільні рік у рік світові резерви зерна на рівні ¼ валового виробництва²¹. При цьому зростаючий експорт зернових до країн, що розвиваються, аж ніяк не позначився на глобальному балансі попиту і пропозиції²². До речі, на увагу заслуговує стабільний рівень споживання хлібопродуктів на душу населення в розвинутих країнах, а саме в США²³ і Європі²⁴. Це вказує на те, що за нормальних умов життя для середньостатистичної людини характерною є фіксована норма споживання зернових: ні більше — ні менше. І лише за рахунок триразового покращення в останні 60 років споживання в країнах «третього світу», за даними FAO STAT, спостерігалася загальносвітова тенденція до збільшення продовольчого

¹⁸ Prospects by Major Sector: crop production. Developing countries will become more dependent on imports. FAO. URL: <https://www.fao.org/3/y3557e/y3557e08.htm> (дата звернення: 25.04.2023).

¹⁹ Banse M., Nowicki P., Meijl H. Why are the current world food prices so high. Figure 5: Development of world grain and oilseed production. *Semantic Scholar*. 2008. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Why-are-the-current-world-food-prices-so-high-Banse-Nowicki/9ad0950d78288c76ba80c2a9d5d6f45cf5acdc85/figure/5> (дата звернення: 21.06.2023).

²⁰ Guyomard H., Forslund A., Yves D. Biofuels and World Agricultural Markets: Outlook for 2020 and 2050. Figure 21: World population and world areas, yields and production in cereals (including rice). *ResearchGate*. 2011. August. URL: https://www.researchgate.net/figure/World-population-and-world-areas-yields-and-production-in-cereals-including-rice_fig7_221915118 (дата звернення: 21.06.2023).

²¹ Jamieson C. The IGC Offers a Glimmer of Hope for 2016/17 Wheat Markets. Figure: Global Wheat Production and Stock. *DTN — Progressive Farmer*. 2016. Jan 21. URL: <https://www.dtnpf.com/agriculture/web/ag/blogs/canada-markets/blog-post/2016/01/21/igc-offers-glimmer-hope-201617-wheat> (дата звернення: 25.03.2018).

²² Supply & Demand. IGC. 2023. May 17. URL: <https://www.igc.int/en/markets/marketinfo-sd.aspx> (дата звернення: 21.06.2023).

²³ Shahbandeh M. Per capita consumption of wheat flour in the U.S. 2000-2023. *statista*. 2023. May 15. URL: <https://www.statista.com/statistics/184084/per-capita-consumption-of-wheat-flour-in-the-us-since-2000/> (дата звернення: 16.10.2023).

²⁴ Wunsch N.-G. Average bread and bakery consumption volume per capita in Europe from 2010 to 2023. *statista*. 2023. Jun 27. URL: <https://www.statista.com/statistics/806333/europe-bread-and-bakery-production-volume-by-category/> (дата звернення: 16.10.2023).

споживання на людину²⁵. За прогнозами OECD і FAO, до 2026 р. «потреби в продовольчих товарах на душу населення залишаться незмінними, крім найменш розвинутих країн»²⁶.

Ціноутворення товарного зерна визначається дією закону вартості на світових ринках: ціна витрат виробництва + середній прибуток, за умов загальної рівноваги попиту і пропозиції²⁷. Здавалося б, синхронність продовольчої пропозиції до споживчого попиту мала визначати стабільність ціноутворення — з трендом до поступового зниження вартості (у ціні) зернового товару в міру зростання продуктивності праці й зниження собівартості виробництва в загальносвітовому масштабі. Але, ні. За останнє століття Перша і Друга світові війни, Велика депресія 1929—1933 рр., ціновий шок енергетичної кризи 1970-х років, урешті-решт, позаринкове формування ціни на нафту в період 2004—2014 рр. суттєво спотворювали тренд ціноутворення на зернову продукцію²⁸. Те саме стосується і цін на промислову сировину²⁹. Проте загальна тенденція зниження цін у глобальному масштабі є очевидною.

Згідно з даними OECD і FAO, «за останні 100 років реальні ціни на пшеницю знижувалися в середньому на 1,5 % на рік (рис. 1. — О.В.). Тоді як загальна тенденція останнього століття полягала в зниженні цін, ринки зазнавали потрясінь (війни, політичні кризи і стихійні лиха), які викликали періоди зростання цін і високої волатильності. Масштаби цих потрясінь з часом зменшувалися завдяки підвищенню стійкості виробництва і глобалізації торгівлі. Аналогічні закономірності є очевидними щодо інших товарів»³⁰.

«Реальні ціни на кукурудзу за більш як сторічний період (1908—2016 рр.) мали тенденцію до зниження, — продовжують констатувати OECD і FAO, — причому середня ціна знижувалася на 1,5 % за рік у

²⁵ Hofstrand D. Can the World Feed Nine Billion People by 2050? Figure 3: Total and Per Capita Agricultural Production. *AgMRC*. 2011. November. URL: <https://www.agmrc.org/renewable-energy/renewable-energy-climate-change-report/renewable-energy-climate-change-report/november-2011-newsletter/can-the-world-feed-nine-billion-people-by-2050> (дата звернення: 11.05.2018).

²⁶ OECD and FAO see slower growth in demand keeping world food prices low. *FAO*. 2017. Jul 10. URL: <https://www.fao.org/news/story/en/item/980133/icode/> (дата звернення: 18.10.2018).

²⁷ Огневий В. Політична економія. Трудова теорія вартості: Закон вартості на мовах теорії і практики. *WES*. 2020. 26 квіт. URL: <http://wes.cc.ua/trudova-teoriya-vartosti.html>

²⁸ Inflation-adjusted price indices for corn, wheat, and soybeans show long-term declines. *Ers.usda*. 2019. Apr 23. URL: <https://www.ers.usda.gov/data-products/chart-gallery/gallery/chart-detail/?chartId=76964> (дата звернення: 31.05.2020).

²⁹ Commodity prices are close to the bottom of the cycle. Figure: Commodity-prices index, industrials. *The Economist*. 2014. Jan 09. URL: <https://www.economist.com/graphic-detail/2014/01/09/more-valleys-than-hills> (дата звернення: 12.03.2018).

³⁰ Overview of the OECD-FAO Agricultural Outlook 2016-2025. *OecdLibrary*, 2015. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/agr_outlook-2016-4-en/index.html?itemId=/content/component/agr_outlook-2016-4-en (дата звернення: 10.05.2018).

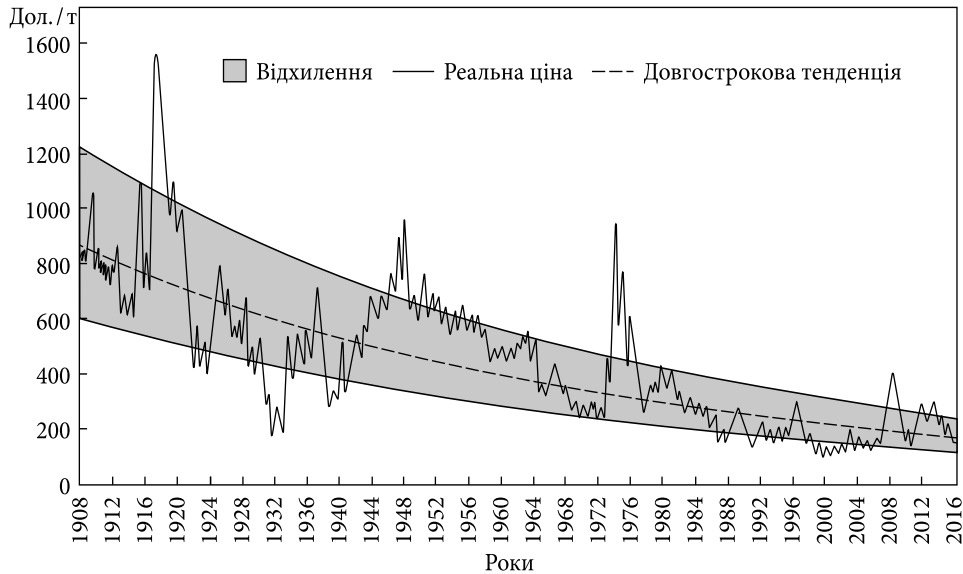

Рис. 1. Довгостроковий тренд зниження реальних цін на пшеницю у 1908—2016 рр., дол. / т

Джерело: адаптовано автором за: Overview of the OECD-FAO Agricultural Outlook 2016-2025. Figure 1.16: Long-term price of wheat in real terms. *OECDiLibrary*, 2015. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/agr_outlook-2016-4-en/index.html?itemId=/content/component/agr_outlook-2016-4-en (дата звернення: 10.05.2018).

реальному вираженні (рис. 2. — О.В.). Аналогічні тенденції притаманні й іншим товарам»³¹.

Та сама тенденція на зниження вартості стосується інших зернових культур, включаючи рис, а також зниження індексу цін на продовольство в цілому. Продовольча організація ООН стверджує: «Історичні дані свідчать про те, що зростання виробничого потенціалу глобального сільськогосподарства наразі було більше ніж достатнім для задоволення зростаючого платоспроможного попиту. Про це свідчить (рис. 3. — О.В.) довгострокове зниження реальних цін на продукти харчування»³².

Проте з початком ХХІ ст. ціновий тренд продовольства на зниження сповільнився. Причиною тому став різкий стрибок цін на енергоносії з 2004 р.³³ Кореляція індексу цін на продовольство до ціни на сиру нафту є абсолютно очевидною: «Ціна, яку ми платимо за продукти харчування,

³¹ Overview of the Agricultural Outlook 2017-2026. *OecdLibrary*. 2016. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/agr_outlook-2017-4-en/index.html?itemId=/content/component/agr_outlook-2017-4-en (дата звернення: 10.05.2018).

³² Prospects for aggregate agriculture and major commodity groups. *FAO*. URL: <https://www.fao.org/3/y4252e/y4252e05.htm> (дата звернення: 17.05.2018).

³³ US Energy Information Administration. Europe Brent Spot Price FOB, Monthly. *EIA*. 2023. June. URL: <https://www.eia.gov/dnav/pet/hist/LeafHandler.ashx?n=PET&s=RBRT&f=M> (дата звернення: 18.07.2023).

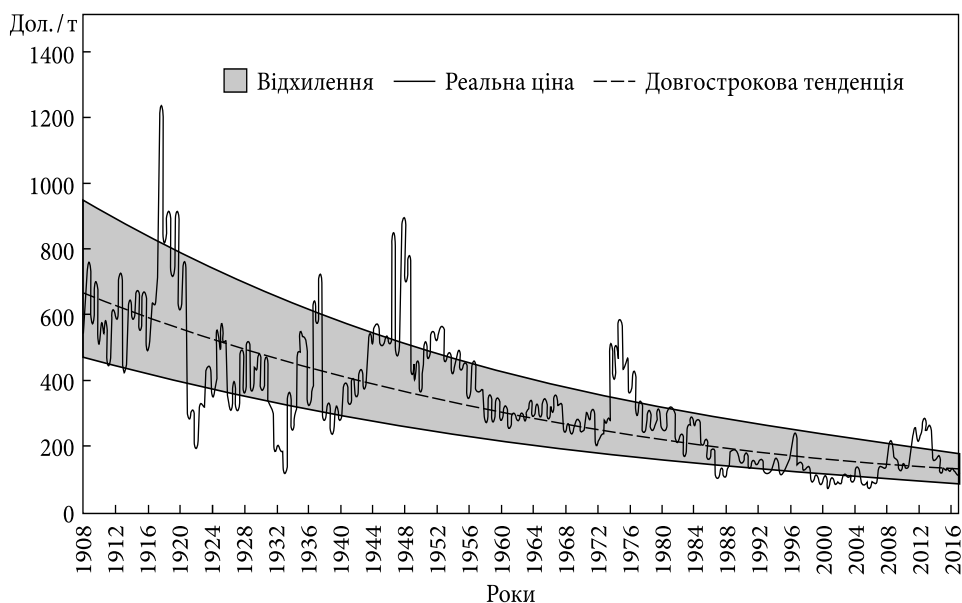

Рис. 2. Довгостроковий тренд зниження реальних цін на кукурудзу в 1908—2016 рр., дол. / т

Джерело: адаптовано автором за: Overview of the Agricultural Outlook 2017-2026. Figure 1.32: Long-term price of maize in real terms. *OECDLibrary*, 2016. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/agr_outlook-2017-4-en/index.html?itemId=/content/component/agr_outlook-2017-4-en (дата звернення: 10.05.2018).

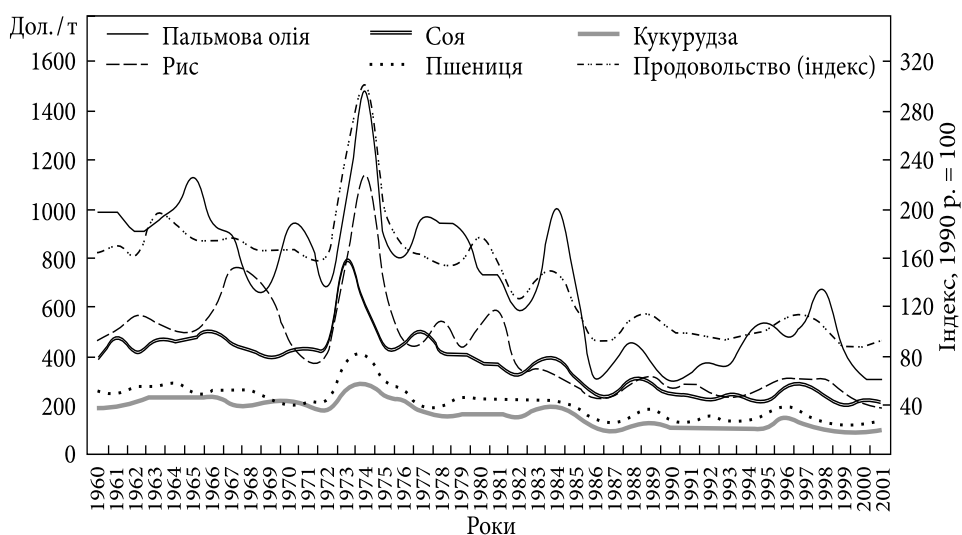

Рис. 3. Довгостроковий тренд зниження вартості зернових культур у цінах 1990 р., дол. / т (ліва шкала), та індексу цін на продовольство в цілому за період 1960—2001 рр.

Джерело: адаптовано автором за: FAO. Prospects for aggregate agriculture and major commodity groups. Figure 3.1: World market prices, 1960-2001. *FAO*. URL: <https://www.fao.org/3/y4252e/y4252e05.htm> (дата звернення: 17.05.2018).

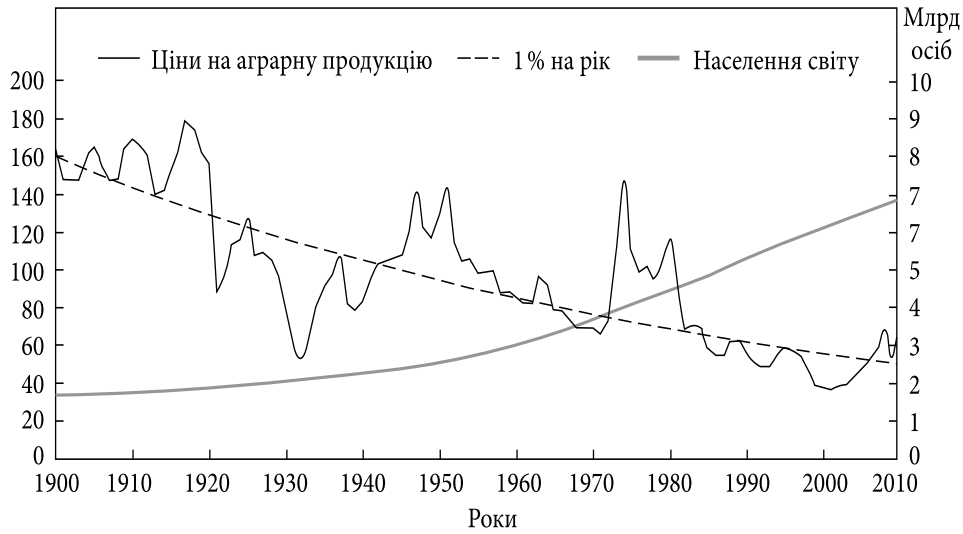

Рис. 4. Індекс зниження реальних цін на аграрну продукцію, 1977—1979 рр. = 100 (ліва шкала), при зростанні чисельності населення світу, млрд осіб за період 1900—2010 рр. (зображено індекс сільськогосподарських цін Гріллі-Янга, скоригований на інфляцію за допомогою неявного індексу цін ВВП США. Індекс цін Гріллі-Янга є сукупністю 18 цін на сільськогосподарські культури і худобу, кожна з яких зважена на свою частку у світовій торгівлі сільськогосподарською продукцією. Оцінки населення світу наведено ООН)

Джерело: адаптовано автором за: Real agricultural prices have fallen since 1900, even as world population growth accelerated. *ErsUSDA*. 2012. Nov 07. URL: <https://www.ers.usda.gov/data-products/chart-gallery/gallery/chart-detail/?chartId=76174> (дата звернення: 12.03.2023).

значною мірою визначається вартістю нафти»³⁴. Попри це, сільськогосподарський прогноз OECD і FAO на 2017—2026 рр. припустив, що «протягом наступного десятиліття ціни на світові продовольчі товари залишаться на низькому рівні порівняно з попередніми піковими значеннями»³⁵. Отже, знижувальний з 1960 р. ціновий тренд на основні зернові культури, треба сподіватися, продовжиться й у XXI ст.

І що ж ми маємо? Півтора відсотка щорічного падіння цін на пшеницю і кукурудзу протягом століття. Приблизно таке саме падіння цін і на інші зернові культури, включаючи рис, і на всю аграрну продукцію в цілому. Майже на тих самих показниках наполягає Аграрний департамент США (USDA): «За останні 50 років обсяг світового валового агро-виробництва збільшився більше ніж утричі, а зростання продуктивнос-

³⁴ Food Prices Dictated by Oil, Not Biofuel. *Growthenergy*. 2022. Mar 15. URL: <https://growthenergy.org/2022/03/15/food-prices-dictated-by-oil-not-biofuel/> (дата звернення: 15.04.2023).

³⁵ OECD and FAO see slower growth in demand keeping world food prices low. *FAO*. 2017. Jul 10. URL: <https://www.fao.org/news/story/en/item/980133/icode/> (дата звернення: 21.10.2019).

Рис. 5. Індекси номінальних (права шкала) і реальних цін на промислову сировину за період 1862—1992 рр. (1845—1850 рр. = 100)

Джерело: адаптовано автором за: Cashin P., McDermott J. The Long-Run Behavior of Commodity Prices: Small Trends and Big Variability. IMF, 2001. May. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2001/wp0168.pdf>

ті в сільському господарстві дозволило зробити продовольство доступнішим і дешевшим. У доларах США, з поправкою на інфляцію, ціни на аграрну продукцію падали в середньому на 1 % за рік з 1900 по 2010 р. (рис. 4. — О.В.), незважаючи на збільшення населення світу з 1,7 млрд до 7 млрд осіб за той самий період»³⁶.

Як бачимо, падіння (%) протягом останніх 100 років цін на пшеницю і кукурудзу, з одного боку, і на агропродукцію в цілому — з іншого є досить порівнянним. Щодо загального зниження цін на сировину для обробної промисловості, то експерти МВФ на підставі даних журналу *The Economist*, аналізуючи поведінку цін з 1862 по 1999 р., відзначають «тенденцію до зниження реальних цін на сировинні товари на 1,3 % за рік протягом останніх 140 років (рис. 5. — О.В.)» [9].

І тут ми бачимо пропорційну синхронність падіння реальних цін на зернові культури і на сировину для обробної промисловості на порівнянний відсоток. Тобто вартість продукції незмінної якості, до якої належить зерно, поволі дрейфує на зниження десь у межах 1—1,5 % на рік у довгостроковій перспективі. Треба сподіватись, аналогічна тенденція загального зниження вартості на відповідний відсоток охоплює переважну масу товарної продукції у цілому. В такому випадку продовольче зерно як найбільш затребуваний (найуживаніший) споживачами продукт є найліпшим «кандидатом» на роль матеріального еталону вартості, ураховуючи, що тенденція руху його вартості на зниження є типовою

³⁶ Real agricultural prices have fallen since 1900, even as world population growth accelerated. *ErsUSDA*. 2012. Nov 07. URL: <https://www.ers.usda.gov/data-products/chart-gallery/gallery/chart-detail/?chartId=76174> (дата звернення: 12.03.2023).

для руху вартості переважної маси товарної продукції. Це саме те, що потрібно для стабільності грошової одиниці за її купівельною спроможністю на тривалу перспективу, якщо за вартісну основу цієї одиниці взяти середньозважену вартість еталонного зерна. На таку грошову одиницю можна буде купувати однакоvu кількість товару протягом десятиліть. Саме цього вимагає стабільна грошова система — глобальна в даному випадку. Отже, є всі підстави говорити про хлібний еталон вартості як основу наднаціональної грошової одиниці.

ОБЧИСЛЕННЯ ВАРТОСТІ ЗЕРНОВОГО ЕТАЛОНУ IGC І СТВОРЕННЯ НА ЙОГО ОСНОВІ ГРОШОВОЇ ОДИНИЦІ GES

В якості вартісної основи наднаціональної валюти пропонуємо взяти середньозважену вартість зерна Міжнародної ради по зерну — IGC³⁷. Причому для спрощення розрахунків допустимо обмежитися трьома основними зерновими культурами — пшеницею, кукурудзою, рисом. Кукурудза складає близько 40 % від усіх зернових, пшениця — близько 30 %, рис — близько 20 %. На частку всіх їх, разом узятих, припадає майже 90 % усієї зернової продукції³⁸. Алгоритм обчислення вартості зернового еталону плюс створення на його основі грошової одиниці в авторській версії є таким.

1. Беремо 1 т зерна IGC (пшеницю, кукурудзу, рис у пропорціях виробництва і споживання) і затверджуємо його як *речовий еталон матеріального фундаменту грошової одиниці* — зерновий аналог унції золота.

2. Усереднену протягом кількох років світову ціну базового еталону «1 т зерна IGC» фіксуємо як грошовий еквівалент вартості еталонного зерна — *субеталон вартості в доларовому вираженні*. Отримуємо *зерно-доларовий стандарт* — аналог золото-доларового стандарту Gold and Exchange Standard. З тією різницею, що там долар був прив'язаний до *ваги* матеріального (золотого) еталону, а тут — до *вартості* матеріального (зернового) еталону.

3. На базі зерно-доларового стандарту вартості, він же доларовий субеталон вартості зернового еталону IGC, затверджуємо наднаціональну валюту GES (Grain Equivalent Standard — Стандарт зернового еквівалента):

1 GES = фіксована (у дол. США) субеталонна вартість 1 т зерна IGC.

З цього моменту грошова одиниця GES починає жити власним життям, будучи безпосередньо прив'язаною лише до ринкової вартості зернового еталону IGC, а курс національних валют, включаючи долар, орі-

³⁷ IGC. URL: <https://www.igc.int/en/default.aspx> (дата звернення: 14.10.2023).

³⁸ Worldwide production of grain in 2022/23, by type. *statista*. 2023. Feb 16. URL: <https://www.statista.com/statistics/263977/world-grain-production-by-type/> (дата звернення: 14.07.2023).

ентується на зерновалютний стандарт у вигляді грошової одиниці GES. Тобто світову валюту створюємо на базі ринкової вартості 1 т зерна IGC за алгоритмом:

ЕТАЛОН речовий → СУБЕТАЛОН вартісний → валюта 1 GES.

Уточнювальне зауваження до п. 3: грошова одиниця GES прив'язується не до базового еталону «1 т зерна IGC» безпосередньо, а до його ринкової вартості — вартісного субеталону, який формується ринком на базі еталонного зерна. На відміну від метрично стабільної величини зернового еталону (1 т), субеталон має вартісний дрейф у бік зниження одночасно із загальним зниженням вартості переважної маси товарів через зростання продуктивності праці й, відповідно, зниження ціни витрат виробництва (собівартості)³⁹. Звідси грандіозна перевага грошової системи GES, оскільки вартісна підоснова її валюти перебуває в тренді загального зниження вартості товарної продукції. Таким чином, вартість зернових культур базового еталону IGC (пшениці, кукурудзи, рису) знижується синхронно із зниженням вартості основної маси продовольчих і сировинних продуктів, зрештою, — всієї номенклатури товарів. Що це означає?

Синхронне зниження вартості зернового еталону IGC в унісон із загальним зниженням вартості основної маси товарної продукції має гарантувати вартісну стійкість грошової одиниці GES на тривалу перспективу: купівельна спроможність 1 GES збережеться незмінною і через 10 років, і через 20, і далі. Це головне, що потрібно для стабільності міжнародної валютної системи. Звичайно, за умови номінально-вартісного коригування валюти GES (на грошових носіях) до дрейфуючої на пониження вартості зернового еталону за рахунок додаткової на відповідний відсоток GES-емісії. Отже, має бути емісійне коригування грошової одиниці відповідно до «просідання» зведеного індексу цін на зернові компоненти базового еталону вартості, щоб пропорційно до повільно сповзаючого вниз індексу цін повільно «знецінювати» цю саму одиницю, підтримуючи в такий спосіб стабільність купівельної спроможності валюти GES. Якби, припустимо, еталонне зерно IGC в натурі було (гіпотетично уявімо такий варіант) грошовою одиницею, подібно до золотих чи срібних монет, таке коригування було б зайвим. Але оскільки гроші є лише номінальним представником вартості вказаного зерна, а самі вартості як такої не мають, то коригування є неминучим.

Таким чином, номінальна вартість грошової одиниці має зберігатись у відповідності з реальною вартістю еталонного зерна стабільно з плином часу за рахунок додаткової емісії на певний відсоток. Урешті-решт, грошова маса має приростати в такт з приростом валового продукту (котрий, до речі, обчислюється в грошовому еквіваленті), що є тією ж запорукою

³⁹ Огневий В. Політична економія. Грошова система: Грошова одиниця GES. WES. 2020. 26 квіт. URL: <http://wes.cc.ua/hroshova-odynytsya.html>

стійкості грошової одиниці за її купівельною спроможністю. З огляду на це, «певний відсоток» додаткової грошової емісії, крім загального зниження індексу цін, має враховувати коефіцієнт приросту світового ВВП, а ще — зростання чисельності населення у світі, яке також певним чином впливає на потребу в додатковій емісії грошової маси, тобто враховувати фактор зростання сукупного попиту і пропозиції (загального обсягу товарообороту) у світовому масштабі. Як би там не було, на вільних торгах 1 т зерна IGC має стабільно котируватися в ціні 1 GES у довгостроковій перспективі на світовому ринку. На практиці саме цим має керуватись емісійна політика емітента GES валюти. За умови синхронного дрейфу вартості еталонного зерна IGC і вартості основної маси товарної продукції підтримувати купівельну спроможність грошової одиниці GES додатковою на (хоча б емпірично) визначений відсоток грошовою емісією не становитиме особливих проблем. Якщо ж все-таки через роки в цьому сенсі виявляться деякі вартісні диспропорції, тоді, звичайно, постане питання додаткового коригування валюти GES.

За будь-яких обставин головним орієнтиром грошового коригування має бути стабільність купівельної спроможності грошової одиниці. Чому саме купівельна спроможність? Тому, що саме вона гарантує стійкість фінансової системи. Фінансова стабільність на практиці, наприклад, означає: наданий або взятий кредит через 10—20 років має бути в повному обсязі повернутий, а заощаджені кошти через 10—20 років у повному обсязі мають бути збережені — за купівельною спроможністю в обох випадках. Цього настійно вимагають як бізнес, так і споживачі.

Як формується вартість грошової одиниці? Відповідно до авторської версії трудової теорії вартості, реальна вартісна підоснова грошової одиниці формується трудовитратами в економіці й проявляється на ринку в процесі торгу навколо уречевленого, взятого за еталон, результату праці однієї умовної одиниці робочої сили — 1 УОРС-праці⁴⁰, після чого достовірний вартісний результат торгу (за середньої норми прибутку від реалізації речового еталону) фіксується як номінальна одиниця на грошових носіях⁴¹. Схематично це виглядає так: 1 УОРС-праця → еталонний продукт → субеталонна вартість товару → вартісний номінал грошової одиниці. Відтак номінальна вартість грошової одиниці має відповідати реальній вартості (правильно оціненої ринком трудозатратної ємності) еталонного товару. На практиці реальна вартісна підоснова валюти GES об'єктивно формується трудовитратами в глобальній економіці й проявляється на світовому ринку (товарних біржах) у ході вільних

⁴⁰ Огневий В. Політична економія. Трудова теорія вартості: Ринковий алгоритм формування вартості. Закон вартості на мовах теорії і практики. Редукція трудозатрат як метод обчислення вартості. *WES*. 2020. 26 квіт. URL: <http://wes.cc.ua/trudova-teoriya-varnosti.html>

⁴¹ Огневий В. Політична економія. Грошова система: Питання вартісного підґрунтя грошової системи. *WES*. 2020. 26 квіт. URL: <http://wes.cc.ua/hroshova-systema.html>

торгів навколо трудозатратної ємності взятої за еталон зернової продукції, де котирування цін на зернові відстежує Міжнародна рада по зерну і подає у своїх звітах⁴². А ось номінально-вартісну фіксацію і коригування валюти GES має здійснювати її емітент і регулятор (у особі МВФ, Світового банку, Банку міжнародних розрахунків чи якоїсь іншої установи), спираючись на вищезгадані звіти і дані індексу цін на зернові тієї ж Міжнародної ради по зерну⁴³ і в подальшому орієнтуючись на стабільність купівельної спроможності GES одиниці щодо вартості товарної продукції незмінної якості на світовому ринку.

Особливістю системи GES є наявність вартісного масштабу цін, тобто прив'язка грошової одиниці до певної вартісної величини еталонної частки матеріального блага, яким є зерно IGC. Матеріальний еталон жорстко фіксований у розмірі 1 т зерна IGC, а ось вартісна величина зернового еталону є дрейфуючою в руслі тенденцій руху вартості основної маси товарної продукції на світовому ринку. Відповідно, масштаб цін системи GES є вільно плаваючим у загальній течії вартісного потоку, синхронно до нього, в унісон з ним. Цим зумовлюється запорака тривалої вартісної адекватності валюти GES на тлі її органічної прив'язки до вартісного підґрунтя реальної економіки. У цьому полягає суттєва перевага зерновалютного стандарту над золотовалютним, де масштаб цін був жорстко фіксований у параметрах 35 дол. за тройську унцію (0,88571 г золота за долар), без урахування тенденцій руху ринкової вартості золотого еталону, що прирікало долар на відірваність від вартісних основ економіки. Але навіть у випадку прив'язки долара до ринкової вартості золота (а не до його ваги), золотовалютний стандарт не витримав би випробування практикою, оскільки золото непридатне на роль вартісного еталону з причин, які були зазначені вище. Щодо сучасної системи Спеціальних прав запозичення (СПЗ), то масштабу цін як такого для неї не існує взагалі. Курс долара до СПЗ (1,35 дол. = 1 СПЗ станом на липень 2023 р.) мало що говорить про вартісні параметри порівняння даних валют, оскільки сам долар позбавлений масштабу цін з 15 серпня 1971 р.

Сьогодні, якби, припустімо, довелось вводити наднаціональну систему GES, то вартісний номінал її валюти в доларах США перебував би приблизно в межах 200—300 дол. за 1 GES, за грубими підрахунками на підставі статистичних даних Міжнародної ради по зерну та інших джерел⁴⁴,

⁴² Export Prices. IGC. URL: <https://www.igc.int/en/markets/marketinfo-prices.aspx> (дата звернення: 14.10.2023).

⁴³ Grains and Oilseeds Index (GOI). IGC. URL: <https://www.igc.int/en/markets/marketinfo-goι.aspx> (дата звернення: 14.10.2023).

⁴⁴ Кернасюк Ю. Сучасні тренди світового ринку зерна. Діагр. 2. Середньозважена ціна експорту 1 т основних вітчизняних зернових культур у січні — лютому 2019 р. та за 2018 р. загалом (у доларах США). *Agro-Business*. 2019. 21 травня. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/13865-suchasni-trendy-svitovoho-rynku-zerna.html> (дата звернення: 10.07.2023).

беручи до уваги середньозважену на світовому ринку ціну зернових компонентів IGC у пропорції виробництва і споживання за останні 10—20 років. Проте в даному випадку слід не забувати про аномально завищену (надмірну до собівартості видобутку) ціну сирової нафти з 2004 р. та її волатильність, що суттєво спотворило ціноутворення на зернові⁴⁵. Плюс до цього COVID і, особливо, російська агресія в Україні. Отже, це не найкращий момент для реформування.

Тим не менше, навіть за нинішніх обставин, щойно російський авторитаризм зазнає поразки, у принципі (авторське припущення) можливе впровадження нової валютної системи, але в майбутньому, при стабілізації цін на енергоносії, знадобиться її суттєве коригування. Тож доведеться чекати на нормалізацію ринкового ціноутворення на нафтопродукти. Утім слід мати на увазі: одного разу запущена система зерновалютного стандарту рік у рік лише вдосконалюватиметься. Навіть початкове дещо хибне визначення стандарту GES (у дол. за 1 т зерна IGC) з часом буде виправлено вдалим коригуванням даної системи. У разі правильної (вартісно адекватної) монетарної політики емітента GES валюти і ФРС США курсове співвідношення валют має зберігатись, як маркер синхронності за їх купівельною спроможністю — запорука фінансової стабільності у валютній зоні GES. До речі, за такої умови американський долар сповна може продовжувати традиційно виконувати роль платіжного і резервного засобу у світовій економіці, до того ж на тлі зростаючої довіри до нього. А це тільки спростило б зерновалютну систему, обмеживши стандарт GES переважно функцією міри вартості й звівши його роль, головним чином, до курсового орієнтира для національних валют.

ФУНКЦІЇ НАДНАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ GES

Насамперед, слід зазначити, що світові гроші — не функція, а статус, тією самою мірою, що національні чи регіональні (євро) гроші є статус, а не функція. А ось у статусі світової валюти вона (у даному випадку валюта GES) має виконувати в першу чергу основну функцію грошей — міру вартості, зокрема, в якості номінально-вартісного калібратора національних грошових одиниць, а також три прикладні функції: вартісно-обмінну, вартісно-платіжну, вартісно-накопичувальну, тобто всі ті самі функції, що виконують національні гроші, але на світовому рівні й з урахуванням додаткової функції курсового орієнтира для національних валют.

Міцна прив'язка грошової маси до матеріально-вартісних основ економіки на тлі синхронного дрейфу вартості базового еталону грошової одиниці до тенденцій руху вартості переважної маси товарів — головна запорука якісного виконання грошима своїх функцій, насамперед, основ-

⁴⁵ Oil and food prices. *GlobalAgriCulture*. URL: <https://www.globalagriculture.org/transformation-of-our-food-systems/book/infographics/oil-and-food-prices.html> (дата звернення: 10.07.2023).

ної з них — міри вартості. Звичайно, за умови номінально-вартісної адекватності грошової одиниці реальній вартості її матеріального еталона, яку має підтримувати емітент відповідної валюти своєчасним емісійним корегуванням на певний відсоток. Незалежно від того, світові в даному випадку гроші чи національні.

Вартісному стандарту наднаціональної грошової одиниці GES на основі валютного паритету належить визначати вартісну вагу національних грошей: стільки-то (така-то частка) вартісно-оціненого ринком еталонного продукту — умовних тонн або кілограм зерна IGC — на одиницю грошового еквівалента (долара, євро, гривні). У результаті національні валюти стають досконалим інструментарієм вартісного розрахунку матеріалізованих працею багатств, аж до ВВП включно. Наприклад, вартісна маса валового продукту або національного доходу України в гривнях є адекватною вартості таких-то мільйонів умовних тонн еталонного зерна IGC = мільйонів GES одиниць. Або, скажімо, так: розрахунок вартісних параметрів у валюті GES (за умови валютного паритету до гривні) дає конкретну уяву про вартісну величину тих чи інших матеріальних багатств України в умовних тоннах еталонного зерна IGC. Звідси більш удосконалена можливість порівняльного аналізу з багатствами інших країн або визначення частки нашої країни у світовому ВВП, можливість більш адекватної вартісної оцінки матеріальних збитків від російської агресії і нарахування репарацій, потреб у обсязі іноземних інвестицій і кредитів на відбудову тощо.

GES валюта завдяки вартісній стійкості має визначати справжню ціну (валютний курс) національних грошових одиниць, виявляючи їх можливі псевдовартісні девіації. Якщо, припустимо, через 10 років раптом виявиться, що номінальна ціна 1 т зернового еталона IGC в доларовому обчисленні не та, яка була на момент затвердження GES-стандарту, а дещо вища, залишається одна з двох причин цього: або ФРС увімкнула друкарський верстат, або, скоріш за все, запустила банківський мультиплікатор кредитно-грошової емісії. Те саме стосується інших національних валют. Це, безперечно, дисциплінує монетарну політику центробанків, примушуючи їх дотримуватися вартісно-грошового паритету, зокрема, ціною обмеження кредитно-грошової емісії максимально високою нормою банківського резервування і фіксацією облікової ставки на рівні середньорічного приросту реального ВВП (в обох випадках — на тривалу перспективу, незалежно від циклічних коливань в економіці). Законодавчі ж і виконавчі органи влади, у свою чергу, змусить підтримувати збалансований бюджет, відмовившись від згубної практики державних запозичень.

Отже, практичне завдання зерновалютного стандарту GES полягатиме в такому: на міцному матеріально-вартісному підґрунті, «заякоривши» національні валюти (у тому числі долар), вгамувати емісійно-грошову вакханалію у світовій економіці, стабілізувати систему міжна-

родних розрахунків, нормалізувати еквівалентний в економіці товарообмін відповідно до закону вартості, очищуючи ціноутворення від псевдовартісної фальші.

Таким чином, міра вартості є основною функцією валюти GES. Решта функцій — обміну, платежу, нагромадження в якості світових грошей — є похідними від основної і повністю від неї залежні. Для переконливості поставимо перед собою просте запитання: чи будуть у нас проблеми із заощадженнями, платежами за кредитами, розрахунками за товари і послуги або з обмінно-валютними операціями при стабільній грошовій одиниці, відповідно, непохитно адекватній мірі вартості? Жодних! У систему прикладних грошових функцій валюта GES нічого нового не привносить, просто її стабілізує. Крім того, якісно виконуючи свою основну функцію, нова грошова система суттєво спростить розрахунок вартісних параметрів, зокрема, при здійсненні фінансових операцій обміну, платежів, накопичення, зробивши зайвою потребу в таких інструментах розрахунку інфляційних спотворень руху вартості, як дефлятор ВВП та індекс споживчих цін. Отже, жодних проблем з прикладними функціями грошей не буде за якісного виконання валютою GES своєї функції міри вартості. Хіба що проявляться фінансово дуті активи, які не мають під собою реальної вартості, буде покинчено з фіктивним пере накопиченням капіталу. Якщо і є деякі ризики впровадження нової валютної системи, то лише зі знаком «плюс».

НОВА АРХІТЕКТУРА ГЛОБАЛЬНИХ ФІНАНСІВ

Доречно нагадати про існуючу сьогодні систему міжнародних платіжних розрахунків. Про абсолютний крах і вакуум валютної системи в сучасному світі поки що не йдеться. Бреттон-Вудський золотовалютний стандарт у 1970-х роках був замінений на Ямайську систему Спеціальних прав запозичення (Special Drawing Rights — SDR) як резервний і платіжний засіб. Це емітована МВФ одиниця міжнародних розрахунків у безготівковій формі, у вигляді записів на банківських рахунках. Одиниця SDR розраховується як сума певних пропорцій п'яти валют (долара, євро, юаня, ієни, фунта стерлінгів), оцінених у доларах США на основі вільно плаваючих валютних курсів. Спеціальні права запозичення за таких умов позбавлені будь-якої прив'язки до матеріально-вартісного підґрунтя. Як наслідок, на практиці SDR ні в чому не перевершили систему доларового стандарту: американський долар, на «чесному слові», без фіксованої матеріально-вартісної опори, як і раніше, лідирує в якості міжнародного платіжного і резервного засобу⁴⁶. Наразі долар ще утримує статус глобальної валюти, але це не може тривати нескінченно, особливо зважаючи на астрономіч-

⁴⁶ Ямайская валютная система. *Discovered*. 2017. 03 лют. URL: <https://discovered.com.ua/glossary/yamajskaya-valyutnaya-sistema/> (дата звернення: 19.05.2018).

ний державний борг США як міну уповільненої дії під усією доларовою системою. Якщо долар поки що не сходить з п'єдесталу домінуючої валюти, то тільки тому, що на даний момент він безальтернативний. «Долар використовується як світова валюта через причини, з яких іншим країнам нелегко знайти альтернативу з такими самими властивостями», — запевняє міністр фінансів США Дж. Йеллен. Водночас на ґрунті зростаючої недовіри до американської валюти наростають відцентрові «процеси деглобалізації і поділу світової економіки на регіональні сегменти, які прагнуть посилити свою економічну незалежність та відокремленість»⁴⁷. У міру того, як доларову зону полишатиме дедалі більше країн, США втрачатимуть перевагу гегемона у світовій валютній системі. За даними МВФ, частка долара в запасах ЦБ скоротилася з 71 % у 1999 р. до 59 % у 2023-му, згідно із SWIFT, у міжнародних розрахунках частка долара скоротилася до 41,1 %. «Експерти МВФ дійшли висновку, що тенденція з дедоларизацією золотовалютних резервів у світі продовжиться»⁴⁸.

Отже, що ми маємо? Мертвонароджене, по суті, дитя Ямайської конференції SDR на тлі невпинно падаючого долара як резервного і платіжного засобу. Валюта GES, у разі ухвалення зерновалютного стандарту, цілком могла б перебрати на себе роль SDR. Відтак, у випадку реформування глобальної грошової системи на базі МВФ (найбільш оптимальний варіант) лишаються незмінними структура цієї установи, її інструментарій регулювання і функції, за винятком одного — «перебазування» грошової одиниці міжнародних розрахунків з підґрунтя плаваючих курсів п'яти валют на підґрунтя зерновалютного стандарту GES: перехід від SDR на GES. Утім, взагалі є допустимим їх паралельне існування для курсового взаємоконтролю і порівняльного аналізу «GES versus SDR» і з'ясування традиційного питання: хто — кого? Перевага GES над SDR лише в одному — у міцній опорі на матеріально-вартісний фундамент валюти GES, чого бракує SDR.

Які функції мав би виконувати зерновалютний стандарт GES у разі його прийняття за сприятливих умов глобалізаційних процесів — формування моноцілісного світу? З чотирьох відомих функцій грошей золотовалютний стандарт GES у минулому, а спеціальні права запозичення SDR на даний момент формально обслуговують три функції, крім однієї головної — міри вартості, тоді як зерновалютний стандарт GES, навпаки, за ідеєю має виконувати, перш за все, найголовнішу функцію грошей — саме функцію міри вартості, попервах — у статусі безготівкової GES валюти. Як засіб обміну, платежу, заощадження зерно IGC як таке, у натурі, на відміну від золота та інших дорогоцінних металів, не придатне. Однак, за умови

⁴⁷ Лисенко О. США визнали ризик підриву панування долара: що відбувається насправді. *Minfin*. 2023. 26 квіт. URL: <https://minfin.com.ua/ua/currency/articles/ministr-finansov-ssha-priznala-risk-podryva-gospodstva-dollara-chto-proishodit-nasamom-dele/> (дата звернення: 10.07.2023).

⁴⁸ Там само.

вільної конвертації грошової одиниці GES у золото або інші стабільні валюти, обслуговувати на практиці решту функцій грошей стандарту GES труднощів не викличе. Якщо ж справа дійде до емітування грошової одиниці GES на електронних носіях, для введення її у готівковий обіг у майбутню епоху цифровізації, то валюта GES зможе виконувати всі чотири функції грошей. У цьому буде перевага GES стандарту над усіма іншими аналогами.

Нарешті, які геополітичні наслідки мало б прийняття позанаціонально-нейтральної валюти? Нормалізація еквівалентного товарообміну у світовій торгівлі, встановлення справедливості в міжнародних розрахунках і платежах, припинення «експорту» інфляції надмірною емісією долара за межі США — усе це вгамувало б пристрасті навколо питання «хто кого грабує?», знизило б градус ненависті до Сполучених Штатів. Так, позбавлення долара статусу світової валюти матиме деякі (до речі, не лише негативні) наслідки для США, проте розбудова якісної наднаціональної валютної архітектури в інтересах усього цивілізованого світу, а це найважливіше. Водночас упровадження нової грошової системи коаліцією демократичних держав на єдиних фінансових засадах має залишити поза валютною зоною GES авторитарні режими, максимально обмеживши в такий спосіб їх у доступі до міжнародного поділу праці, іноземних інвестицій і кредитів, урешті-решт, до підриву фінансових основ сучасного авторитаризму, подібно до того, як у часи пізнього середньовіччя, за образним висловом Маркса, гроші підірвали основи лицарських замків ще до того, як їх зруйнували гармати. Зокрема, обвал фальш-ціни на золото внаслідок введення нової валютної системи відчутно вдарить по деяких автократіях, які останнім часом гарячково накопичували золоті запаси своїх золотовалютних резервів. Зміна балансу сил на користь демократичної коаліції також поклала б край ціновому волюнтаризму ОПЕС. У кінцевому підсумку система GES сприяла б світовій економічній інтеграції, доцентровим тенденціям глобалізаційних процесів, формуванню моноцілісного світу на демократичних засадах.

Говорячи про значення і наслідки для України, особливу увагу варто зосередити на питанні російських репарацій, які мають виплачуватися десятиліттями. Національні валюти, включаючи долар США, як завгодно можуть девальвувати, відтак девальвує СПЗ, а ось зерновалютний стандарт, де 1 GES прив'язаний до вартості 1 т зерна IGC, залишатиметься стабільним у часі. Отже, в інтересах України пред'явити рахунок РФ у GES валюті.

ВИСНОВКИ

Практика останніх десятиліть доводить, що основою світової валютної системи має бути не суб'єктивно-примхлива цінність коштовних мінералів або опора на плаваючі курси національних валют, а трудовитратовартісна сутність матеріального багатства. Серед переваг зерновалютного стандарту GES над золотовалютним і SDR аналогами увагу привертають дві головні:

а) суто трудомістка вартість зернового продукту, чого не скажеш про золото з його емоційно спотвореними факторами формування ціни, вельми далекої від реальної вартості, а тим більше — про плаваючий курс національних валют, на якому базується SDR;

б) світовому господарству притаманне нарощування виробництва зернових синхронно з приростом населення, унаслідок чого пропозиція врівноважена з попитом у динаміці економічного зростання як запорука оптимального ціноутворення, чого не скажеш ні про золото, ні про SDR.

Недоліки золотовалютного стандарту GES стали причиною його ліквідації у 1970-х роках, цілком виправдано. Проте SDR цих недоліків не позбулися. Відтоді світова валютна система «безпритульна» — позбавлена прив'язки до матеріально-вартісного підґрунтя реальної економіки, отже, перебуває на межі руйнування. Звідси, до речі, крипто-валютні «збочення» сучасних фінансів, а це вже патологія. Фіатні гроші апіорі є фікція (авторське переконання). Тому сьогодні постає питання пошуку сутнісно нової наднаціональної грошової одиниці, в якості якої ми пропонуємо валюту GES.

Головна перевага зернового GES-стандарту полягає в тому, що вартісна основа його валюти, спираючись на матеріально-вартісне підґрунтя глобальної економіки, вільно дрейфує в руслі загальних тенденцій руху вартості переважної маси товарної продукції у бік зниження. У цьому запорука стабільності грошової одиниці GES щодо купівельної спроможності на тривалу перспективу, гарантія стійкості наднаціональної грошової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фридман М. Количественная теория денег. *Economics*. URL: <http://www.economics.kiev.ua/index.php?id=49&view=article> (дата звернення: 16.10.2023).
2. Keynes J. A Tract on Monetary Reform. *Gutenberg*, 1923. URL: <https://www.gutenberg.org/files/65278/65278-h/65278-h.htm> (дата звернення: 10.05.2023).
3. Hawkesford M.J., Araus J.L., Park R. Food and energy security. Figure 1: Progress in world average yields for major cereal crop yields. Data from FAOSTAT. *Wiley Online Library*. 2013. Mar 12. <https://doi.org/10.1002/fes3.15>
4. Махинько В., Махинько Л. Норми споживання хліба в різних країнах світу з погляду задоволення потреб організму. *DocPlayer*. 2017. URL: <https://docplayer.net/41416647-Normi-spozhivannya-hliba-v-riznih-krayinah-z-poglyadu-zadovolen-nya-osnovnih-potreb-organizmu-mahinko-v-m.html> (дата звернення: 19.05.2018).
5. Вишне夫斯基 А. Можно ли накормить весь мир? *Val-s.narod*. URL: http://www.val-s.narod.ru/gl_visnevsky.htm (дата звернення: 21.04.2018).
6. Larsen J. Grain Harvest. *Earth Policy Institute*. 2012. Jan 11. URL: http://www.earth-policy.org/indicators/C54/grain_2012 (дата звернення: 10.05.2023).
7. Ritchie H. Yields vs. Land Use: How the Green Revolution enabled us to feed a growing population. *Our World in Data*. 2017. Aug 22. URL: <https://ourworldindata.org/yields-vs-land-use-how-has-the-world-produced-enough-food-for-a-growing-population> (дата звернення: 25.04.2023).

8. Mitchell W. Ending food price speculation. *William Mitchell — Modern Monetary Theory*. 2016. Oct 17. URL: <https://billmitchell.org/blog/?p=34609> (дата звернення: 21.06.2023).
9. Cashin P., McDermott J. The Long-Run Behavior of Commodity Prices: Small Trends and Big Variability. *IMF Working Paper*. 2001. May. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2001/wp0168.pdf>

Надійшла 26.05.2023

Прорецензована 05.06.2023

Доопрацьована 09.08.2023

Підписана до друку 10.08.2023

REFERENCES

1. Friedman M. Quantity Theory of Money. *Economics*. URL: <http://www.economics.kiev.ua/index.php?id=49&view=article> (accessed on: 16.10.2023) [in Russian].
2. Keynes J. A Tract on Monetary Reform. *Gutenberg*, 1923. URL: <https://www.gutenberg.org/files/65278/65278-h/65278-h.htm> (accessed on: 10.05.2023).
3. Hawkesford M.J., Araus J.L., Park R. Food and energy security. Figure 1: Progress in world average yields for major cereal crop yields. Data from FAOSTAT. *Wiley Online Library*, 2013, Mar 12. <https://doi.org/10.1002/fes3.15>
4. Makhynko V. Makhynko L. Bread consumption norms in different countries of the world from the perspective of meeting the body's needs. *DocPlayer*, 2017. URL: <https://docplayer.net/41416647-Normi-spozhyvannya-hliba-v-riznih-krajinah-z-poglyadu-zadovolennya-osnovnih-potreb-organizmu-mahynko-v-m.html> (accessed on: 19.05.2018) [in Ukrainian].
5. Vishnevskiy A. Is it possible to feed the whole world? *Val-s.narod*. URL: http://www.val-s.narod.ru/gl_visnevsky.htm (accessed on: 21.04.2018) [in Russian].
6. Larsen J. Grain Harvest. *Earth Policy Institute*, 2012, Jan 11. URL: http://www.earth-policy.org/indicators/C54/grain_2012 (accessed on: 10.05.2023).
7. Ritchie H. Yields vs. Land Use: How the Green Revolution enabled us to feed a growing population. *Our World in Data*, 2017, Aug 22. URL: <https://ourworldindata.org/yields-vs-land-use-how-has-the-world-produced-enough-food-for-a-growing-population> (accessed on: 25.04.2023).
8. Mitchell W. Ending food price speculation. *William Mitchell — Modern Monetary Theory*, 2016, Oct 17. URL: <https://billmitchell.org/blog/?p=34609> (accessed on: 21.06.2023).
9. Cashin P., McDermott J. The Long-Run Behavior of Commodity Prices: Small Trends and Big Variability. *IMF Working Paper*, 2001, May. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2001/wp0168.pdf>

Received on May 26, 2023

Reviewed on June 5, 2023

Revised on August 9, 2023

Signed for printing on August 10, 2023

Volodymyr Ohnevyi,
Cherkasy, Ukraine

GLOBAL MONETARY SYSTEM IN THE CONTEXT
OF REFORM: SUPRANATIONAL CURRENCY GES

The current world finance crisis prompts the search for a qualitatively new international monetary system that would bring the total money supply into line with the total mass of real assets value in the world, that is, establish global value-monetary parity on the basis of a strong supranational currency as a means of payment and reserve. It is about reformatting the global monetary system on the material and value basis of the real economy by creating a value-adequate international monetary unit, which should rid world finance of the ballast of materially unsecured money supply and facilitate international settlements in trade, lending, investment, etc.

In view of this, the author reveals his vision of creating a supranational monetary unit GES (Grain Equivalent Standard) based on the weighted average market value of the International Grain Council (IGC) grain standard according to the algorithm: 1 ton of IGC grain → exchange value of IGC grain (in USD) → monetary unit 1 GES. The currency formed in this way acquires a value scale of prices, that is, it acquires a nominal-value link to a certain value indicator of a material good taken as a standard, which is IGC grain: 1 GES = cost of 1 ton of IGC grain. As a result, the global financial system, based on the material and value foundations of the real economy, optimizes the money supply in terms of value and acquires a perfect toolkit for calculating the value parameters (measures of value) of material goods created by labor, which guarantees the high-quality performance of financial and settlement operations of exchange, payments, accumulation in international economic relations. The advantage of such a currency system is the stability of the monetary unit in terms of its purchasing power in the long run, since the value of the standard IGC grain, on which the GES currency is based, is in line with the long-term trend of the movement in the value of the bulk of commodity products, which is virtually the most important guarantee of the stability of the world financial architecture.

Keywords: *world financial architecture; global monetary system; supranational currency GES.*